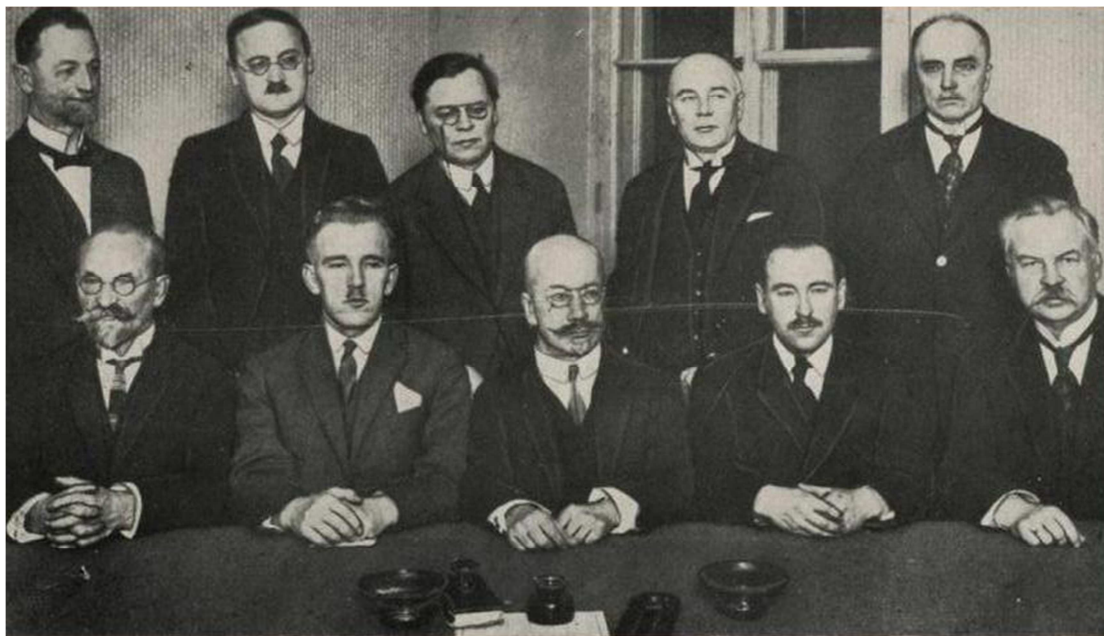

3 fakti, kas un kāpēc jāzina par pirmo soli ceļā uz neatkarīgu Latviju

Autori: Jānis Šiliņš

1917. gada 29. novembrī–2. decembrī Valkas pilsētas valdes telpās risinājās Latviešu pagaidu nacionālās padomes (LPNP) pirmā sesija. Tas bija nozīmīgs solis pretī Latvijas neatkarības idejas īstenošanai. Delegāti pieņēma vairākas deklarācijas un rezolūcijas, apzīmējot Latviju par "autonomu valstsvienību".

LPNP valde 1917. gadā. Pirmajā rindā no kreisās: Kristaps Bahmanis (sekretārs), Jānis Rubulis (priekšsēdētāja biedrs), Voldemārs Zāmuels (priekšsēdētājs), Jānis Palcmanis (priekšsēdētāja biedrs), Kārlis Pauļuks (priekšsēdētāja biedrs), otrajā rindā no kreisās Vilis Šiliņš, Oto Nonācs, Kārlis Skalbe, Jānis Akuraters, Eduards Laursons. (Nonācs, O. Ziemeļlatvija. Rīga: Gulbis, 1928, 29. lpp.)

1. Ceļš uz Nacionālpadomi: Rīga–Petrograda–Valka

Nacionāli noskaņoto latviešu politiķu vidū ideja par Nacionālās padomes izveidošanas nepieciešamību dzima pēc Rīgas zaudēšanas 1917. gada septembrī. 1917. gada septembra beigās latviešu pilsoniskie politiķi sāka konsultēties par iespēju izveidot latviešu politisko centru, kas varētu runāt visas tautas vārdā.

Viņi bija vīlušies Krievijas Pagaidu valdībā, kura nespēja nosargāt Rīgu un atteicās no dialoga ar latviešu politiķiem.

No otras puses, arvien spēcīgākas pozīcijas ieguva latviešu lielinieki, kurus nacionālie jautājumi arī neinteresēja. 1917. gada 14.–15. oktobrī Petrogradā notika pirmā atklātā latviešu sabiedrisko darbinieku apspriede, kura izveidoja organizācijas komiteju Nacionālās padomes organizēšanai. Sākotnēji Nacionālpadomes dibināšanas sesija bija iecerēta 11. novembra Valmierā, tomēr lielinieku apvērsuma dēļ tās sanākšanu atcēla.

2. Valka – Latvijas galvaspilsēta

Foto: Valkas novadpētniecības muzejs
Valkas pilsētas valdes ēka.

Valka 1917. gada rudenī kļuva par latviešu sabiedriskās un politiskās dzīves galvaspilsētu. Rīgu tobrīd bija ieņēmusi Vācijas armija, un tur legāla politiska darbība nebija iespējama. Tādējādi Valka, kas atradās pietiekami tālu no frontes un bija nozīmīgs transporta mezgls, kļuva par Latvijas politiskās dzīves centru.

Šeit atradās 12. armijas štābs un armijas padome, te izdeva vairākus latviešu laikrakstus (“Līdums”, “Laika Vēstis”), te strādāja Latvju kareivju nacionālā savienība, šeit atradās arī lielnieciskā *Iskolata* (Latvijas padomes izpildkomiteja) sēdeklis.

Galū galā paradoksālā kārtā Valka kļuva gan par nacionāli noskaņoto, gan lielniecisko spēku “galvaspilsētu”.

3. Deklarācija – pirmais reālais solis ceļā uz neatkarību

Pametuši lielinieku kontrolēto Vidzemes zemes padomi, pilsoniskie partiju pārstāvji, nozīmīgāko sabiedrisko un kareivju organizāciju pārstāvji 1917. gada 29. novembra vakarā Valkā pulcējās uz nacionālās padomes dibināšanas sesiju.

Pavisam 20 latviešu politiskās partijas un sabiedriskās organizācijas bija aicinātas sūtīt 48 delegātus. Arī lielinieki bija aicināti, bet savus delegātus atteicās sūtīt. Pirmajā dienā bija paspējuši ierasties 29 pārstāvji no 13 organizācijām.

Pirmās dienas sēdē piedalījās arī vairāki novērotāji un vienkārši interesanti.

Četru dienu ilgās sesijas rezultātā LPNP pieņēma trīs uzsaukumus, divas rezolūcijas un divas deklarācijas (“Krievijas revolucionārai demokrātijai” un “Ārvalstīm un tautām”), kurās attiecībā uz Latviju izmantoja apzīmējumu “autonoma valstsvienība”. Dažkārt, pateicoties šādam formulējumam, 2. decembra lēmumi ir

tikuši interpretēti arī kā Latvijas neatkarības deklarācija. Tā uzskatīja, piemēram, Ādolfs Klīve, Kārlis Bērends, Kārlis Dišlers.

Konstitucionālo tiesību komisija ir atzinusi, ka ar šo brīdi sākusies pakāpeniska Latvijas valsts dibināšana.

Sesijas laikā ievēlēja LPNP valdi (priekšsēdētājs Voldemārs Zāmuels), izveidoja vairākas nodaļas (no tām aktīvākā bija Ārlietu nodaļa Jāņa Goldmaņa vadībā).

Kad 1917. gada 29. novembrī Valkas dzelzceļa stacijā no Petrogradas iebrauca latviešu bēgļu organizācijas delegāti, latviešu virsnieki viņus brīdināja par iespējamiem arestiem. Vēl nesen tepat bija arestēts Frīdrihs Briedis, kuram gan izdevās izbēgt no apcietinājuma. Pilsētu kontrolēja lieliniekiem uzticams karaspēks, un jebkādas nacionāli noskaņoto spēku aktivitātes bija riskantas. Tomēr LPNP dibināšanas sesija notika netraucēti.

Vēl vairāk, tā ilga četras dienas un notika tajā pašā ēkā, kur tobrīd uz sēdi bija sanākusi arī lielinieku kontrolētā Vidzemes zemes padome.

Foto no Valkas novadpētniecības muzeja krājuma

Kāpēc tas ir svarīgi?

Ir pilnīgi skaidrs, ka lielinieki bija pilnībā informēti par sesijas norisi. Vairāki lielinieki piedalījās LPNP sēdēs kā novērotāji. Represijas pret nacionālo padomi un tās locekļiem sākās tikai vēlāk. Tādēļ gluži loģisks ir jautājums – kā tas bija iespējams? Kāpēc lielinieki vispār pieļāva nacionālās padomes dibināšanu, turklāt savā degungalā?

Atbilde acīmredzot ir meklējama kādā citā svarīgā notikumā, kas paralēli LPNP dibināšanai risinājās Cēsīs. Tur notika 12. armijas padomes ārkārtas kongress. Pat neskatoties uz brutālo spēka demonstrāciju Oktobra apvērsuma laikā, kad Cēsīs notika iepriekšējais kongress un pilsētu faktiski ieņēma divi latviešu strēlnieku pulki, lieliniekiem neizdevās pārņemt kontroli pār armiju.

12. armijas izpildkomitejā (Iskosolā) līdzvērtīgas pozīcijas saglabāja sociālrevolucionāri (eseri). Nu bija pienācis brīdis pilnībā pārņemt armiju.

Latvijas Kara muzejs
7. Bauskas latviešu strēlnieku pulka virsnieku grupa pēc izlaišanas no lielinieku ieslodzījuma. Valmiera, 1917. gada 9. (22.) novembris.

Lai nomierinātu satrauktos prātus, lielinieki atbrīvoja desmitiem apvērsuma laikā arestēto virsnieku. Tika atļauta arī opozicionāro laikrakstu brīva izplatīšana Vidzemes pilsētās. Un kāds gan varētu būt labākais apliecinājums lielinieku demokrātiskajiem nodomiem, kā *Iskolata* “galvaspilsētā” atļaut organizēt nacionālo padomi?

Lielinieku plāns izdevās – 12. armijas padomē vairākumu ieguva lielinieki, nodrošinot kontroli pār armiju, kas nozīmēja arī lielinieku režīma drošību Petrogradā.

Drīz atsākās represijas pret politiskajiem pretiniekiem – likvidēja Latviešu strēlnieku organizācijas komiteju, aizliedza opozicionāros laikrakstus (“Līdums”, “Laika Vēstis”, “Strādnieku Avīze” u.c.) un arī pašu LPNP.